

Text: Honza Vedral
Foto: Marek Musil

Jiří Černický

SCIFI UMĚLEC

Jeho loňská výstava *Divoký sny* v galerii Rudolfinum byla událostí. Oslavil s ní padesátku, ale na oddech Jiří Černický nepomýšlí. Místo toho vystavuje doma i po světě, učí se na kytaru a píše svůj první román. „Nemám nedostatek inspirace, ale spíš času,“ říká jeden z nejpozoruhodnějších současných domácích umělců.

Action Ends, 2017, 140 x 100 cm, intarzie v dřevě, syntetika, akryl, detail

Na konci září skončila jeho společná výstava Total Global s Milanem Kuncem, na podzim chystá samostatnou výstavu v pražské DSC Gallery, jeho díla budou zároveň k vidění v polském Białystoku či dvou výstavách v Chorvatsku. A do toho do konce prázdnin vlastním rukama stavěl zahradní pavilon, aby si jeho děti měly kam chodit hrát. „Je to docela zajímavá stavba. Takový japonský konstruktivismus,“ ukazoval nadšeně fotky v mobilu, ještě než jsme se pustili do povídání o jeho životě i cestě k umění.

Děláte toho neuvěřitelně moc a v mnoha oborech. Jak si určujete priority?

Ty jsou jasné. Nejdůležitější je rodina, pak nějaká intelektuální činnost spojená s uměním, pak intelektuální činnost jako taková, mám potřebu pořád něco studovat, pořád se kolem válí hromada nepřetčených knížek. A pak už mi toho moc nezbyvá. Zkouším sport, ale do toho se mi většinou něco vloudí.

Jak se to klukovi, který vyrůstal za komunismu v Ústí v paneláku, stane?

K umění jsem se dostal na střední škole. Moje kamarádka a spolužačka Lucie Černá, kterou za to mám v srdci celý život, dostávala od rodičů, kteří byli v Americe, časopis Art in America. Díky ní jsem poprvé viděl třeba Jacksona Pollocka a spoustu dalších věcí. Připadalo mi to jako z jiné planety. Vůbec jsem to nechápal. Ale řekl jsem si, že tomu musím přijít na kloub, že musím zjistit, proč jsou právě tyhle věci tak důležité, že někdo pocáká plátno nebo třeba vystaví pisoár. Tady se v rámci socialistického bloku nic podobného nedělo. O chvíli později jsem koukal na ty malé černobílé obrázky Pollocka a Duchampa špatně vytištěné v Lamačových Dějinách umění a působily na mě magicky.

Byla to pro vás záhada?

Člověk tyhle autory musel nejdřív myšlenkově dohnat. Připadalo mi to celé tak strašně přízračné a svobodomyšlné, že mě to připoutalo. Tehdy a zvlášť v tom prostředí jsem si uvědomil, že umění je jedna z nejsvobodomyšlnějších věcí, které člověk za života může dělat. Kdybych si zvolil cokoli jiného, už je to moc konkrétní. A vizuální umění ze všech nejvíce, není svázané pravidly jako třeba

to hudební. Můžu v něm být elektrikářem, fidičem autobusu, zkrátka čímkoli na světě a přitom se mu věnovat.

Kdy jste vaši fascinaci z knížek a časopisů poprvé převedl ve vlastní umělecké dílo?

Hned. Byl jsem na bžuterce a pamatuju si, že jsme dostali za úkol udělat plakety k nějakému výročí sjezdu komunistické strany. A já jsem to udělal jako action painting. To téma mě vůbec nezajímalo, já si to chtěl vyzkoušet, udělal jsem s nimi nápisy, takže ve výsledku nebylo vidět, co to vůbec je. Nebo jsem vylezl na panelák, pod kterým byl starý hnusný vypuštěný bazén, a házel jsem do něj pytlíky s barvou. Nebo jsem měl syntetiku na plátně a u mámy v prádelně na ni stříkal vodu, dělalo to různé bubliny a zajímavé tvary. Takže jsem to hned začal aplikovat a rozvíjet. Hned jak jsme se dostali i k body artu, zjistil jsem, že existuje Fluxus. Vždycky, když jsem něco zjistil, hned jsem si to chtěl vyzkoušet. Přijít na to.

UMĚNÍ JE JEDNA Z NEJSVOBODOMYŠLNĚJŠÍCH VĚCÍ, KTERÉ ČLOVĚK ZA ŽIVOTA MŮŽE DĚLAT

Jaké jste na to měl reakce?

Od kamarádů obdivné a od pedagogů samozřejmě negativní, protože o tom nic nevěděli. Připadalo jim to škaredý, že takový kravinu umí každý blbec. Jenže já jsem byl vedle toho pečlivý v tom, co po mně chtěli, takže jsem klidně na malou destičku vyfiknul antický chrám. Ryl jsem jehlou do skla jako v devatenáctém století, ale vedle jsem si stříkal barvou. Protože jsem byl šikovnej, často mě posílali na nějaké soutěže. Jednou jsem měl zase na nějaké komunistické výročí udělat plakát a pojal jsem ho kubisticky. Aní jsem to nemyslel negativně, ten sjezd mi byl fuk, ale ve finále jsem ten plakát celý rozstříhal a jednotlivé části znovu spojil. Vylezla z toho taková pokrivená abstrakce, která rozdělila lidi na dvě půlky. Jedna říkala, že hanobím sjezd, druhá to vnímala jako vizuál, který se vymyká. Já už to pak neřešil.

Průvih z toho nebyl?

Ne, naopak jsem dokonce skončil v celostátním finále nějaké soutěže. Vim, že jsem se tam hrozně přejedl a přepil, protože tam bylo všechno zadarmo. Pamatuju si, že jsme chodili zvracet do parku, abychom mohli jíst dál. Takhle vzpomínka mi utkvěla.

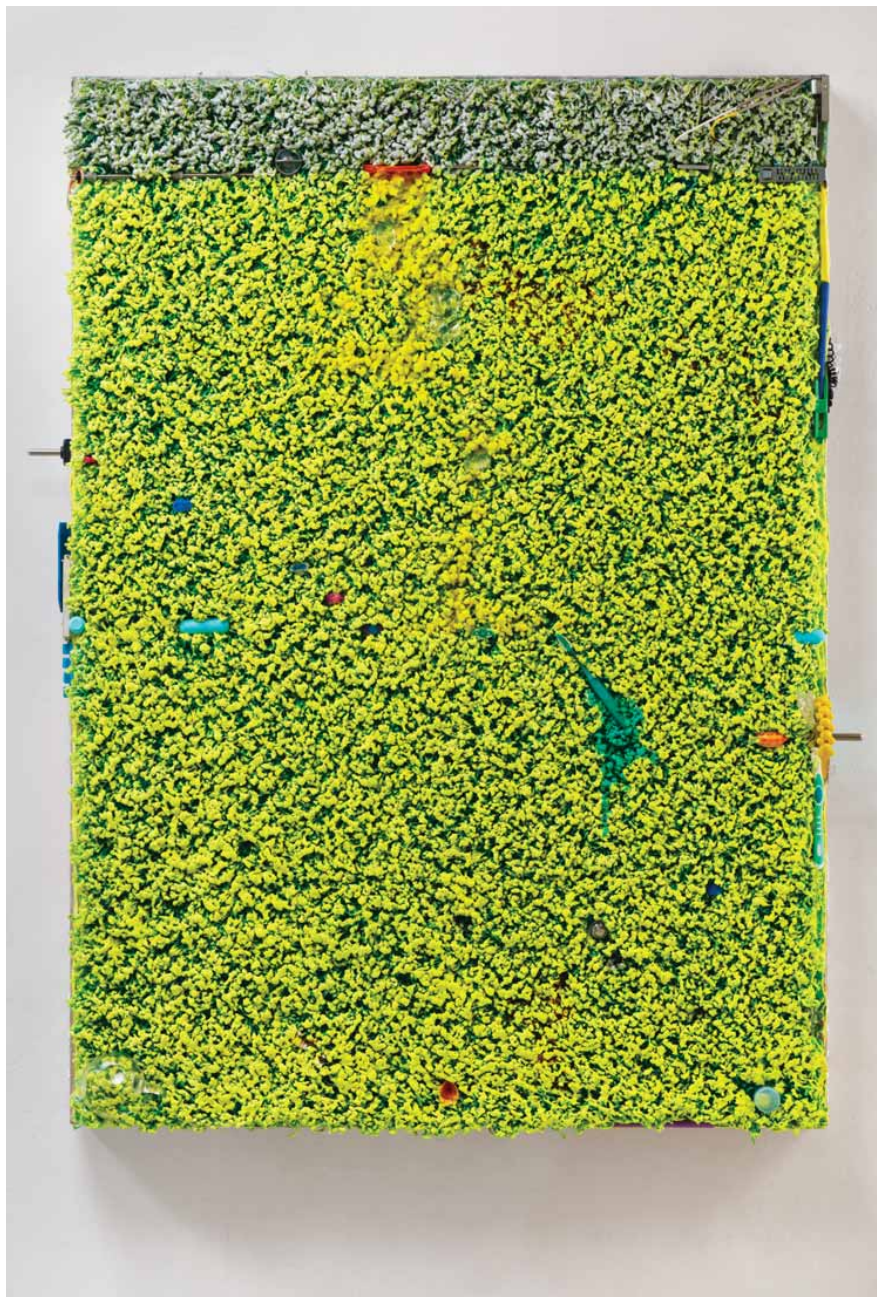
BYL JSEM VŽDYCKY PŘIPRAVENÝ NA TO, ŽE SE UMĚNÍM NEUŽIVÍM. VŽDYCKY JSEM ŘÍKAL, ŽE MŮŽU JÍT ŘÍDIT TRAMVAJ

Mnohem později jste začal předělávat sochy sovětských vůdců na užitečné věci. Stalina jako pec na chleba, Lenina jako radlici pluhu. Inspiroval jste se k tomu už v tomto období?

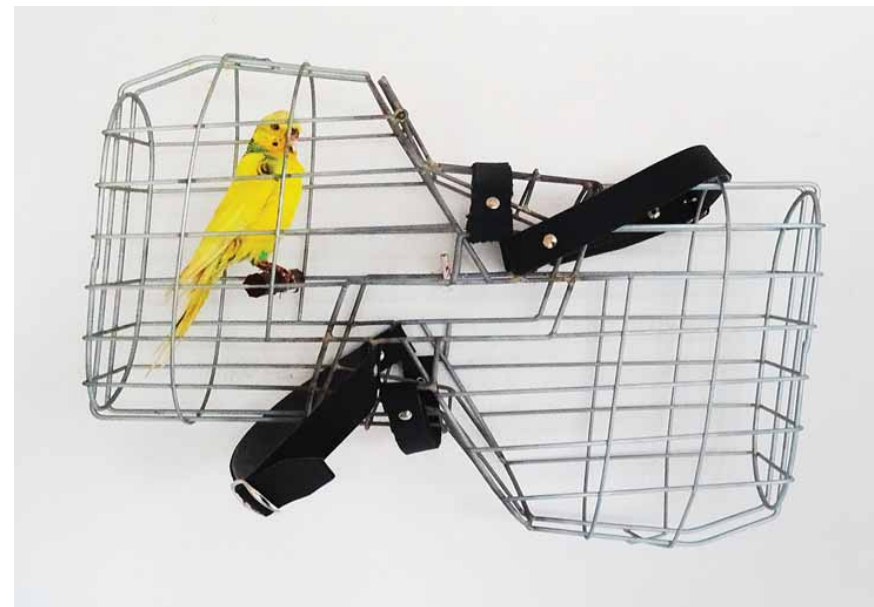
Tehdy jsem hlavně obdivoval Západ, nic hlubšího bych v tom nehledal. Důležité bylo, že tehdy vznikla moje zásadní fascinace uměním. Já jsem opravdu nevěděl, co všechno ty užasně věci, které jsem viděl poprvé v životě, znamenají, a chtěl jsem to zjistit. Byl jsem třeba fascinovaný jedním obrazem Miroa, který tvořily dva tahy štětkou. Přemýšlel jsem, co to je. Co může být uvnitř jednoho tahu štětkou víc než jen ten tah štětkou? Četl jsem si o tom a začal jsem to sám praktikovat. Byl v tom i kus kaligrafie. Úplně mě fascinoval příběh jednoho Japonce, který se nechal zavřít do místnosti s tuší a koštětem, soustředil se, až na něco přišel, pak vyskočil a v tom výskoku kolem sebe udělal tři znaky. Cěl to pro mě bylo neskutečné tajemství.

A zjistil jste, o co jde?

Myslím, že ano. Action painting mě chytнул a držím se ho svým způsobem dodnes. Druhou záhadou pro mě ale byla i ruská avantgarda. Ta mě fascinovala ohromným pokrokem, který se v ní - na rozdíl od pořád stejného kubismu a futurismu - skrýval. Najednou se zjevil Tatlin nebo Rodčenko a posunuli umění o několik úrovní výš. Udělali z umění trest sama sebe, dodali mu jinou dimenzi, kterou ještě podpořila ruská revoluce. A tím, jak před námi komunisti tu revoluci zakrývali, bylo to pro mě ještě lákavější. Jednou

Blade Runner, 2017, 140 x 100 cm, kombinovaná technika

Dech v kleci, 2015, Kov, preparovaná andulka 30 x 50 x 30 cm. Majetek autora

ze zásadních postav moderního umění obecně. Celé to sice skončilo válkami a obrovským rozčarováním, ale dnes už máme nadhled. Nedělám utopie, ne-snažím se o surrealismus. Pořád stojím nohama na zemi. Svým způsobem jsou to všechno realizovatelné věci, kdybychom byli v étosu té doby, tak určitě a až překvapivě jednoduše.

Už tehdy jste tedy zkoušel všechny možné umělecké činnosti...

Takový jsem byl vždycky, nikdy jsem se nesoustředil jenom na jedno médium. Nebo na nějakou jednu myšlenku. Zajímalo mě vizionářství, osvícenství a vždycky jsem v sobě měl Rimbauda, ten jeho étos změny světa. Zvlášť v postmoderní době, která sežere každou ideu, nikdo nevěří velkým krokům. Dělat svobodné umění je těžké, protože je člověk spíš za exota.

Tady tedy mají základ všechny ty neuvěřitelné vynálezy, které jsme mohli vidět v Rudolfinu?

Hlavním obsahem té výstavy byla naděje. Opírám se i o devatenácté století, průmyslovou revoluci, ten obrovský

avantgardní skok v oblasti kultury obecně. Celé to sice skončilo válkami a obrovským rozčarováním, ale dnes už máme nadhled. Nedělám utopie, ne-snažím se o surrealismus. Pořád stojím nohama na zemi. Svým způsobem jsou to všechno realizovatelné věci, kdybychom byli v étosu té doby, tak určitě a až překvapivě jednoduše.

KDYŽ VÁS TO BAVÍ, MOZEK POŘÁD NĚCO VYBUZUJE A CHRŮLÍ. STAČÍ HO TROCHU PODNĚCOVAT

Je pro vás podstatný princip hry?

Ale po jednotlivých projektech. Já se sice cítím jako futurista, ale to je vlastně zastaralý výraz. Já spíš dělám sci-fi. Ten výraz v sobě má komixové uvozovky, začíná v pokleslejší rovině, není nutné ho brát vážně. V tomhle ohledu jsem určitě sci-fi umělec.

Byl jste ve svém období objevování také fanoušek sci-fi?

Vlastně moc ne. Nikdy jsem ho moc nečetl, ani mě nezajímalo. Přišlo mi příliš odtržené od reality, kromě klasických autorů, jako je Platonov nebo Čapek. Jinak je pro mě sci-fi naopak příliš zábavné, i když i v něm tvořili géniové, to je jasné.

Pojďme se ve vašem příběhu pohnout dopředu. Vy býváte řazen ke klíčovým autorům devadesátých let. Co pro vás devadesátky znamenaly?

To je těžké říct. Byla to syrová doba. Dělal jsem si svoje, ale dělal jsem to na periferii. Když jsem přišel do Prahy, bylo to pro mnohé lidi fascinující. Ale zase tady vládla postmoderna, kdežto já byl z jejich pohledu modernista. Byl jsem tu tři roky na škole a dělal jsem instalace na základě chemických pokusů. Zabýval jsem se živočišností, zajímal mě proces vyvolávání fotek, připravoval jsem různé lázně, ve kterých vznikaly obrazy, ale také různé performance. Ale pak mi to samotnému přišlo taky jako postmoderna, nasáhl jsem její fragmenty, ale nikdy jsem ne

Slumhouse, 2015. Kombinovaná technika, cca 1,5 x 1 x 1,5 m, soukromá sbírka.

Akční intarzie, 2017, 85 x 60 cm, polychromovaná intarzie, kombinovaná technika

s ní příliš neidentifikoval. Jak už to bývá, byl jsem jí pohlcen, takže ať chci, nebo ne i já jsem postmodernák. Najednou mi přišlo, že je to celé špatně. Že místo toho, abychom přemýšleli dopředu a vznikaly nové věci, osvozujeme se dozadu. Nikdy jsem nezavrhal staré umění, ale neměl jsem potřebu ho opakovat nebo znovu interpretovat. To mi přišlo snadné, ale oni to všichni v Praze, ale vlastně i ve světě dělali!

Jak jste to vyřešil?

Potřeboval jsem se dostat mimo. A tak jsem odjel do Afriky, abych si vyčistil hlavu. Potřeboval jsem zjistit, co vnímá člověk jako takový, někdo bez kořenů v naší evropské civilizaci. Když jsem se vrátil, udělal jsem první sériově vyráběnou Schizofrenii. Myslím, že to bylo první dílo, se kterým bývám identifikován.

Sám říkáte, že je to také dílo, které vyjadřovacími prostředky Afriky zkouší postihnout náš svět. Na kolik je pro vaši tvorbu důležité cestování?

Je to pro mě poznání a nekoliakurovňová inspirace. Od umění až třeba po květiny

nebo prach na cestě. I když jsem byl teď na Santorini na rodinné dovolené s dětmi mezi tisícovkou turistů, bylo to podstatné a bylo to ohromné poznání. Chtěl jsem vidět Akrotiri, relativně nedávno otevřené vykopávky města, které podobně jako Pompeje zalila sopka, ale je přitom mnohem starší. Zajímalo mě, jak vypadalo město patnáct set let před naším letopočtem. A ono vypadalo jako to naše! Má splachovadla, okapy, úžasné malby na stěnách... lidi tam žili stejně jako my. To je velké poznání.

NAŠTVALO MĚ, ŽE KDYŽ NENAPÍŠETE KNIHU, TAK NEJSTE. A ROZHODL JSEM SE, ŽE TEDY JEDNU NAPIŠU

Kdy jste vlastně zjistil, že umění může být i něco, čím se dá užít?

Já jsem v tomhle odhledu nikdy neměl problém. Už na škole jsem vlastně prodával první věci. Měl jsem jednu, dvě krize, kdy

jsem byl zadlužený. Ale jinak to vždycky šlo. Je to zvláštní, byl jsem vždycky připravený na to, že se uměním neužívím. Vždycky jsem říkal, že můžu jít řídit tramvaj. Dělal jsem hrdinu a prohlašoval, že na umění nijak nepim. Ale jak jsem stárnul, zjistil jsem, že přece jenom je tím nejvýhodnějším, protože člověk může dělat, co chce, a nemusí se nikomu přizpůsobovat. Je to ohromné štěstí, že to tak jde dělat. Ale musí se tomu věnovat na sto procent. Nezastavím se. Ale já to tak mám rád. Je spousta lidí, kteří rádi lenoší. Já radši dělám umění. Nemám ani žádného dalšího většího koníčka. Možná, že se teď snažím hrát na kytaru...

Tak i to je umění...

Ale není to kreativní. Já se teprve snažím přizpůsobovat nějaké struktuře, stejně jako když jsem hrál na housle. V umění jsem se nic takového učit nemusel, nedělám ho tak, že bych se naučil nějaké řemeslo a pak ho dodržel. Pořád něco vymyslím. Někdy je to taky utrpení, ale baví mě to... Když vás to baví, mozek pořád něco vybuzuje a chrlí. Stačí ho trochu podněcovat. Je to permanentní stav, mám v hlavě sto dalších obrazů a dalších projektů.

No, rozhodně nepůsobíte jako umělec, který má nedostatek inspirace.

Já mám spíš nedostatek času. Ale nemyslím si, že je to něco výjimečného, že podobně to má i spousta lidí v jiných oblastech. Můj den vypadá tak, že se přes spoustu blbostí a obíhaček snažím dostat k práci.

Zaujalo mě, že to, na čem pracujete nejvíc právě teď, je zrovna román.

To je další disciplína...

Napadlo mě to, když vyšla knížka od Vladimíra Plešingera o Kongu, kde bylo několik stran o českých cestovatelích, kteří tu zemi třeba jenom štrejchlí. Já jsem Kongo přešel po rovníku celé a nebyla tam o mně zmínka. Ptal jsem se přímo autora a ten mi řekl, že o tom nevěděl, přestože jsem o tom psal do časopisů i vyprávěl v rádiu. Na to mi řekl, že registruje jenom knihy. Naštvalo mě, že když nenapišete knihu, tak nejste. A rozhodl jsem se, že tedy jednu napíšu.

Bude to cestopis?

To určitě ne. Nechtěl jsem psát, co už napsané bylo. Vymyslel jsem si na to takový koncept. Pocházím ze severních Čech a vnímám, že ta jejich syrovost, komunistická špína a tvrdost postupně mizí. Já jsem žil kousek od největší skládky na světě a pracoval na šachtě, znám to neuvěřitelné prostředí na vlastní kůži. Proto jsem se rozhodl, že tu neznámou dobu předrevolučních severních Čech spojím s Afrikou. Jsou to obě země prázdnoty, o kterých si většina lidí neumí nic představit. Střídám vyprávění z Afriky, jak jdu po rovníku, s vyprávěním o tom, jak vyrůstám v Čechách. A najednou se ukazuje, že i když jsou to absurdní a zdánlivě nekompatibilní destinace, jsou v nich překvapivě podobnosti. A mnohdy ty severní Čechy Kongu v té syrovosti i předčí. Je to vlastně taková autobiografie o mém dětství a téhle cestě, která mě v roce 1994 zásadně ovlivnila.

Nakolik pro vás vlastně byla důležitá padesátka?

Těžko říct, ale asi trochu jo. Třeba v tom, že jsem si od Franty Skály koupil kytaru a rozhodl jsem se, že když jsem na ni chtěl celý život umět, tak ještě než chcípnu, přijdu tomu na kloub. Vim, že celý život hraju na kytaru blbě. Tak si platím učitele.

Stav přitažlivého opovrčení, 2012, kombinovaná technika, 300 x 100 x 10 cm

Vím, že máte spíš pro zábavu i kapelu Finský barok nebo Smuteční trio. Máte ambice vystupovat i s kytarou?

Zatím k tomu došlo jednou a nechtěně. Ten můj učitel mě totiž donutil jít na přehrávky. Naučil jsem se Santanu, stoupl si na pódium a začal brnkat. Ale já v tomhle žádné ambice nemám, zají-

má mě jenom, jak se to dělá řemeslně.

Jinak mě hlavně baví, když si v ateliéru vytvářím hluk a hledám v něm nějaké tóny. Poezii jsem dělal, měl jsem přesahy do performance, ale tohle asi ne. To vůbec neberu vážně. Ale tak já to mám s tou vážností u všeho. ▼

CO SE CHYSTÁ

„Bude tam hlavně malba, která přesahuje do interiéru,“ říká Jiří Černický o výstavě, kterou chystá pro DSC Gallery. K vidění by na ní měl být obraz inspirovaný architektem Adolfem Loosem, který vypadá jako transformer. Nebo „amébovité archiv složený v policích“, jenž v sobě má cestovatelský étos. „Je o nadčlověčenství, egu a soupeření s mýty,“ říká Jiří Černický o jednom z děl, která by v Praze měla být k vidění vůbec poprvé.